

DĂRILE ÎN MOLDOVA DE LA ÎNTEMEIEREA STATULUI ȘI PÎNĂ LA 1741 (III)

N. GRIGORAȘ

DĂRILE PE ANIMALE

Căutînd permanent noi surse de venituri, precum și asigurarea unei întrețineri gratuite a curții domnești și oaspeților ei, membrii conducerii de stat feudale au supus la dări grele, în bani și natură, singurele bunuri proprii de care dispuneau în primul rînd țărani, adică animalele. Acestea fiindcă se puteau vinde imediat, erau ținta agenților visteriei. Imediat ce constatau că țărani nu-și pot achita dările în bani, lioata de slujbași ai visteriei, le sechestrau vitele pe care le vindeau și cu ocazia acestei operații ei reușeau să realizeze cîștiguri mari.

1. GORȘTINA DE OI ȘI MASCURI

Un vechi cercetător român a afirmat că gorștina vine de la cuvîntul slav *ропа*, care înseamnă munte, adică loc unde se pășunau oile și se creșteau porcii, fiindcă la început ar fi fost o dare încasată pentru pășunatul sau locul unde trăiau aceste animale. Mai tîrziu, darea „a devenit comună pentru toate localitățile și pentru vitele acestea, oriunde ar fi avut pășunea lor”¹. Radu cel Frumos ne informează că în 1474 Mănăstirea Dealului avea dreptul să ia, de pe proprietățile ei, „suhat din rîmători și din oi”². Evident că aici este vorba de o taxă pentru pășunat plătită mănăstirii de către proprietarii turmelor.

Documentele moldovenești din prima și a doua jumătate a secolului al XVI-lea indică precis că, dacă au fost cîndva două dări suportate de proprietarii acestor animale, s-a menținut numai gorștina, cu valoare de zece la sută. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea gorștina din oi se percepea în natură. Un document de la Iancu Sasul, dintre anii 1579—1582, arată că uricarul Mihăilescu, cînd a primit sarcina să facă o cercetare pentru delimitarea unei proprietăți, se afla „cu gorștina la cîmp, cu comisul cel mare”³.

Carnea de oaie era mult căutată de turci, care deveneau nervoși cînd li se aducea la cunoștință că nu li se pot livra la timp, numărul cerut⁴, în schimb, gorștina de porci, fiindcă turcii nu consumau carnea acestor animale a fost transformată mai curînd în bani.

Pînă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea gorștina a fost legată de desetină, în sensul că făcea parte din categoriile de dări la valoarea bunurilor, adică de 1/10⁵. Din secolul al XVI-lea darea pe animalele mici, adică pe oi și mascuri, a fost deosebită, ca denumire de desetină, care a rămas un impozit special, perceput din stupi și producția de vin. Din anul 1523 chiar turcii din

¹ Melchisedec, *Cronica Hușilor*, p. 76.

² *D.I.R.B.*, sec. XIII, XV, nr. 148.

³ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 161.

⁴ *Bibl. Acad.*, 1/37.

⁵ „*Buletinul Comisiunii istorice a României*”, II, p. 194—195. Păstorii din Oșorhei, care ar fi umblat cu mascuri prin munții Vrancei erau scutiți în timpul domniei lui Gheorghe Ștefan să dea „venitul țării” pentru stînila așezate de transilvăneni pe muntele Haosul. *Bibl. Acad.*, VI/16.

raiele, care-și pășunau oile în Moldova, pe „pământul domnesc“, dădeau domnului gorștina⁶.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea se pare că a existat o oarecare incertitudine asupra felului cum să se perceapă gorștina din oile moldovenilor. Ion Potcoavă, la 26 decembrie 1577, scutind mănăstirea de călugărițe de la Vinători de anumite obligații fiscale, dispunea ca „nici ilîș să nu... plătească, nici gorștină de oi și de porci...“⁷.

Incetitudinea felului cum trebuia să se perceapă gorștina a continuat, fiindcă unele izvoare ne informează că „se da“⁸, iar altele că se plătea⁹. Am putea presupune că în vremuri tulburi, cînd nu se puteau vinde peste graniță oile strîse pentru gorștină, domnii pretindeau bani. În schimb, cînd aceste animale erau cerute pe piața externă, preferau să le stringă și să le vîndă prin oamenii lor, deoarece aveau posibilitatea să realizeze cîștiguri amri. Dovada cea mai serioasă, care vine în sprijinul acestei afirmații, este catastiful lui Petru Șchiopul din 12 mai 1591 „a toată gorștina oilor“, care „s-au găsit de fiecare ținut și cîți gelep și casapi le-au luat, fie pe aspri noi, fie pe vechi“. Din „catastif“ se constată că s-au luat ca gorștină 141 400 oi, care au fost apoi vîndute sau date creditorilor domnului¹⁰. Deci părți din datoriile pe care domnii le făceau la Constantinopol se plăteau și cu oile de gorștină¹¹.

După „sămile (socotelile) averii publice“ numai din Cîmpulung se luau, „ca zeciuială“, 24 000 de oi¹². În scrisoarea de închinare trimisă de Ștefan Petricicu regelui polon, în septembrie 1673, se pretindea ca domnului țării, după obiceiul pămîntului, să-și rămînă ca venit și „decima“ din oi¹³. În tratatul încheiat în 1711 cu Petru cel Mare, Dimitrie Cantemir și-a reținut, ca venit domnesc, desetina de stupi, mascuri și, gorștina de oi și de porci...¹⁴.

Gorștina pentru oi și mascuri se percepea aproape de la toate categoriile sociale care plăteau dări. Trebuie reținut, de asemenea, că numeroasele documente de scutire, acordate mănăstirilor, pentru o parte din satele lor, întemeiate în slobozii, etc. menționează cît de greu era acest impozit, precum și veniturile apreciabile pe care le aducea vistieriei. Cînd o parte din satele mănăstirești se scuteau de gorștină, se preciza că venitul rămînea pentru odăjdii și încălțămînta călugărilor¹⁵. Pentru mănăstirile închinăte se preciza că venitul realizat din gorștină, ca și din alte dări, de care erau scutite către vistierie, să fie trimis la Ierusalim¹⁶, sau în alte părți. Cîteodată se acordau scutiri de gorștină unor poslușnici sau vecini din satele mănăstirești, cu obligația să slujească și să asculte¹⁷.

Importanța veniturilor pe care le aducea gorștina din oi și mascuri se observă foarte clar din relatarea cronicarului Ioan Neculce, că timp de trei ani Vasile Lupu și-a întreținut curtea numai din veniturile desetinei, mortasipiei, gorștinei și a vânilor. Informația cronicarului e confirmată de două documente de scutire, ambele din 7 aprilie 1635, acordate mănăstirilor Socola¹⁸ și Moldo-vița¹⁹ ai căror poslușnici au fost scutiți de majoritatea dărilor, dar, dacă ar fi avut oi, porci sau albine, trebuiau să dea gorștina și desetina²⁰.

⁶ M. Costăchescu, *Documente moldovenesti de la Ștefăniță voevod (1517—1527)*, Iași, 1943, p. 549.

⁷ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 116; nr. 458 — locuitorii scutiți de plata gorștinei.

⁸ *Ibidem*, nr. 285.

⁹ *Ibidem*, vol. IV, nr. 4.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 24.

¹¹ *Ibidem*, vol. III, nr. 536, 537, 539.

¹² D. Cantemir, *op. cit.*, p. 265.

¹³ „Arhiva istorică“, I, p. 25—26.

¹⁴ I. Neculce, *op. cit.*, p. 211—212.

¹⁵ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 86; sec. XVII, vol. II, nr. 214; Arh. St. Buc., M-reă Galata, X/10.

¹⁶ Arh. St. Buc., M-reă Galata, II/4, 1/3, 1/5, 1/6, 1/7.

¹⁷ Bibl. Acad., DLXXXIX/22; Arh. St. Buc., Mss. nr. 629.

¹⁸ M-reă Dragomirna, sub dată.

¹⁹ Muzeul Municipal Suceava, sub dată.

²⁰ *Ibidem*.

S-au luat de timpuriu măsuri pentru limitarea numărului „bucatelor” scutite de gorștină²¹ și prin efectuarea unor controale, ca locuitorii să plătească după numărul animalelor pe care-l aveau, iar cei scutiți să nu ia oile celor nescutiți și să afirme că sînt ale lor. Pentru satele mai mari ale unor mănăstiri s-au acordat scutiri de gorștină pînă la numărul de 1500 oi și 500 de porci²². Scutiri asemănătoare pentru un număr fix de „bucate” s-au acordat mai mult mănăstirilor²³, vecinilor, poslușnicilor²⁴ și argaților lor²⁵, precum și unor preoți²⁶. Locuitorii scutiți nu trebuiau să „mistuiască la ei bucatele altor oameni”²⁷. S-a obișnuit, totuși, să se acorde, unui număr redus de persoane, scutiri de gorștină, pe „cite bucate” aveau²⁸, ca și pentru mitropolie²⁹ sau episcopiiilor³⁰, dar numai atunci cînd pe acești oameni le avea „să-i gorștinească episcopul”³¹.

Anumite categorii de locuitori dau gorștina după ruptă³², adică potrivit unei înțelegeri încheiate cu vistieria. Tot pentru a se evita eschivarea de la plata gorștinei a altor locuitori, cei înțeleși cu vistieria au fost „înscrisi anume la tabla vistieriei cu ruptă, pre izvod supt „pecetea domniei”, pentru ca oricite „bucate” ar fi avut, adică oi sau mascuri „să nu aibă cu ei nici o treabă gorștinării cei de țară”. Evident că acești oameni urmau să dea gorștina „după obicei”, egumenului³³, sau episcopului lor³⁴.

Cu toate măsurile luate de domni, totuși venitul din gorștină a scăzut simțitor. Astfel, în ianuarie 1665 numărul oilor luate pentru gorștină, din toate ținuturile, se urca de-abia la 52700³⁵, deci mai puțin de jumătate decît se adunase în timpul domniei lui Petru Șchiopul³⁶. După cele două catastife: în 1591 din ținutul Fălciu s-au luat pentru gorștină 3590 oi, iar în 1665 1200 oi; din Vaslui s-au luat în 1591, 4560 oi, iar în 1665 numai 1550. Celelalte cifre indică aproape aceeași proporție. Poate că din această cauză Eustratie Dabija, în martie 1664, a obligat „toate mănăstirile să dea gorștină de oi”³⁷.

S-a scris că Gheorghe Duca, la începutul celei de a treia domnii (noiembrie 1678), „au făcut obicei de au dat și boierii cei mari și mănăstirile gorștină de oi”³⁸. Mihai Racoviță a completat măsura luată de Eustatie Dabija și Gheorghe Duca obligînd și pe boieri să dea gorștina de mascuri în bani³⁹, țărănește⁴⁰, pe

²¹ Bibl. Acad., DXCI/27.

²² Muzeul Municipal Suceava, nr. 1731; Paul Mihail, *Documente moldovenești găsite la Constantinopol (1462—1755)*, în „Cercetări istorice”, an. VIII—IX, nr. 3, p. 42—45; Arh. St. Buc., M-rea Barnovschi, I/4; Th. Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, p. 106—108, 159—160.

²³ Biblioteca Centrală de Stat, nr. 347.

²⁴ Fondul Institutului de istorie „N. Iorga” al Academiei (1664 martie, 19); L. T. Boga, *op. cit.*, p. 157—158.

²⁵ Paul Mihail, *op. cit.*, în „Cercetări istorice”, an. X—XII, nr. 1, p. 108—111; Arh. St. Buc., Mss. nr. 578, f. 44 și 102.

²⁶ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 85; Melchisedec, *Cronica Romanului*, I, p. 321.

²⁷ Arh. St. Buc., M-rea Tazlău, VII/2.

²⁸ I. Antonovici, *Documente birădene*, vol. I, p. 1—2.

²⁹ „Buletinul Ioan Neculce”, fasc. 3 (1923), p. 112—113.

³⁰ *Uricarul*, vol V, p. 250—252.

³¹ *Ibidem*.

³² N. Iorga, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 85; Melchisedec, *Cronica Romanului*, I, p. 321.

³³ Arh. St. Buc., M-rea Tazlău, VII/2.

³⁴ N. Iorga, *op. cit.*, vol. IV, p. 267—268, nota 1.

³⁵ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. IV, nr. 24.

³⁶ T. Balan, *op. cit.*, vol. III, p. 12—13; vezi și p. 69.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. II, p. 18—19.

³⁹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 184—185.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 276.

care a desființat-o Nicolae Mavrocordat în 1712⁴¹. În măsurile fiscale luate de Mihail Racoviță și Nicolae Mavrocordat nu se indică nimic referitor la gorștina de oi, ci numai la cea din masculi⁴². Se citează, ca un caz excepțional, scutirea mănăstirii Cetățuia, la 10 ianuarie 1717, de către Mihail Racoviță de o serie de dări între care se afla și gorștina de oi și masculi⁴³.

Deși darea pe oi și porci a trebuit să fie plătită și de către o parte din categoriile sociale privilegiate, la începutul secolului al XVIII-lea sumele încasate erau mai reduse de șase ori⁴⁴, fiindcă o mare parte din țărani fugiseră peste graniță, iar cei rămași nu puteau sau refuzau să plătească.

Gorștina plăteau și negustorii și turcii dacă aveau oi. La 5 aprilie 1662, Eustratie Dabija a acordat negustorilor, care s-ar fi reîntors în Iași, privilegiul de a plăti „gorștina turcească”. Nu s-a consemnat însă cu cât era mai redusă gorștina turcească⁴⁵ decât cea obișnuită.

Negustorii din Iași, la 4 mai 1686, dădeau „din zece oi una, numai ei pe tocmala lor”. Banii de gorștină îi strângea starostele lor, dar dacă s-ar mai fi așezat în Iași alți negustori aceștia nu trebuiau să fie trași ajutor la dînsii, ci afară de suma cu care sînt ei tocmiți să dea și aceia, după cum se vor așeza, ca să se adauge suma, nu să fie scăzută. De asemenea, bucatele negustorilor, pentru țărani sau pentru alți oameni să nu se tragă⁴⁶.

Gorștina percepută în bani, pentru oile „locuitorilor prostimii” — cum sînt denumiți țăranii — într-un document din 20 ianuarie 1732 — se ridicase la doi lei pentru 15 oi. Insuși Grigore Ghica recunoștea că impunerea le-a fost cu „asupreală” și de „stricăciune și supărare”. Din cauza aceasta locuitorii nu mai voiau să crească oi și astfel domnii s-a văzut nevoit să reducă darea, hotărînd ca și țăranii să plătească de „zece bucate un leu”⁴⁷.

La 1 martie 1740, Grigore Ghica a fixat și gorștina pe care urmau s-o dea birșanii așezați în țară, la Putna și la Bacău, „bîrsănește cîte 6 bani de oae”⁴⁸, în schimb gorștina a 12 locuitori sticari, veniți din Transilvania și așezați în seliștea Călugăra, din ținutul Bacău, a fost fixată la numai două parale de oaie⁴⁹. Scutirea de gorștină a unor categorii de locuitori a fost consemnată chiar de cronicari, ceea ce arată importanța ei⁵⁰. Cîmpulungenii dădeau gorștina „după obicei”⁵¹.

Gorștina se plătea de fiecare locuitor nescutit sau neprivilegiat, după numărul capetelor de vită. S-ar părea că se întocmeau recensăminte la termene indicate, pe sate, totalizate pe ținuturi, după care visteria își întocmea catastiful general⁵². Alte recensăminte se făceau tot la anumite date, însă la fața locului, „la cîmp”, de către delegații speciali⁵³, cînd se adunau oile de gorștină și se trimiteau spre Constantinopol sau în alte părți ale Imperiului otoman.

Stringerea oilor de gorștină o făceau gorștinarii de ținut⁵⁴. Se amintesc și gorștinarii bătuți de către locuitorii de la care voiau să ia gorștina⁵⁵, ceea ce arată că în permanență a existat o luptă, cu manifestări violente, împotriva slujitorilor visteriei. Gorștinarii, ca și ceilalți dregători fiscali ai vremii, se dedau la tot

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Uricărul*, vol. V, p. 248—250.

⁴³ *Ibidem*, vol. III, p. 49—51.

⁴⁴ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 262.

⁴⁵ Arh. St. Buc., Schitul Brazi, XXV/7.

⁴⁶ *Uricărul*, vol. II, p. 35—37.

⁴⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 358—359.

⁴⁸ N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 440—441.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 443.

⁵⁰ Axine Uricărul, *op. cit.*, p. 114. Se referă la evenimentele anului 1712.

⁵¹ N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 434.

⁵² *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. IV, nr. 24.

⁵³ *Ibidem*, vol. III, nr. 161.

⁵⁴ A. Rosetti, *Scrisori românești din Arhivele Bistriței*, p. 41.

⁵⁵ „Arhiva istorică”, III, p. 247.

felul de abuzuri. Uneori încercau să ia gorștina de la locuitorii care nu le „erau în seamă“, sau care erau „înscrise“ separat⁵⁶.

Gorștina se percepea o dată sau de două ori pe an, „după pecetluit“⁵⁷. Prin pecetluit se înțelegea foaia de recensămînt în care se prevedea suma de plătit, care varia după impunerea fixate de vistierie și adaosurile pretinse de slujbași locali ai vistieriei. Locuitorii scutiți de plata gorștinei și de alte dări trebuiau să aibă o „carte domnească“, dar agenții vistieriei obișnuiau să ridice aceste „cărți“, ca să-i poată impune ceva mai tirziu. La plingerile celor în cauză, domnii porunceau ca să nu li se ridice documentele⁵⁸. Este interesant cazul mănăstirii Putna, care, la 3 ianuarie 1679 reclama lui Gheorghe Duca pe un oarecare Todirașcu fost comis, care-i luase „o cadelnită de argint“, cînd fusese „gorștinar de oi, în zilele lui Dumitrașcu vodă“ și cu toate că își plătise gorștina. „nu-i restituie cădelnița“⁵⁹.

Eustratie Dabija, în martie 1664, a impus toate mănăstirile la gorștina de oi, ca să poată plăti o datorie a lui Vasile Lupu. Mănăstirea Putna „neavînd de unde lua bani să-și plătească gorștina oilor“, a vîndut satul Novoselița cu 300 de lei⁶⁰. Într-un izvod al satului Spinești, de prin anul 1700, se amintește că întru locuitorii din sat a fost un oarecare holtei Stanciu, care avea 40 de oi, dar după ce i le-au „numărat gorștinarii“, el a fugit, cu tot cu oi „în Țara Ungurească“. Gorștinarii, pentru a despăgubi vistieria, au luat o iapă a fratelui celui fugit⁶¹.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea s-a urmărit anulara sau reducerea scutiților de gorștina acordate unor categorii sociale sau sate cu anumite obligații publice. Astfel s-a hotărît, la 20 noiembrie 1727, ca satele Vicov și Frătăuți, ale mănăstirii Putna, care erau „de treaba mănăstirii“ și a „țării“, deoarece făceau „straja acolo, de margine, la poteci“, să dea numai 450 de lei „la vremea gorștinei“ pentru „bucatele lor drepte, ce vor avea, iară bucatele omenești, printre bucatele lor, să nu se amestecă“. Dacă introduceau oi ale altor oameni printre ale lor, urma să li se anuleze privilegiul și să fie pedepsiți. „Banii gorștinii“ îi strîngeau ei înșiși și tot ei urmau să-i predea vistieriei⁶².

Deci gorștina, ca și desetina, a reprezentat o sarcină fiscală deosebit de grea pentru locuitorii Moldovei și din cauza ei s-au produs manifestări sociale cu caracter violent împotriva aparatului de stat, a dregătorilor care o percepeau. În același timp prin gorștină a fost lovită grav una din principalele bogății ale țării și resursele de viață ale majorității locuitorilor.

2. BERBECI

Pe lângă gorștină, pentru aprovizionarea capitalei și a armatei otomane în timpul campaniilor, domnii au cerut de la locuitori și un număr de berbeci, a căror carne era consumată în special de turci⁶³. Pentru armata turcească, care a făcut campania din anul 1672, Gheorghe Duca a strîns și berbeci⁶⁴, pe care desigur că nu i-a cumpărat. La începutul domniei Constantin Cantemir a cerut cîmpulungenilor „să dea ajutor țării o sumă de berbeci“⁶⁵.

O contribuție în berbeci suportată de majoritatea populației țării este consemnată în timpul celei de a treia domnii a lui Mihail Racoviță (1716—1726)⁶⁶.

⁵⁶ Bibl. Acad., DXCI/33; *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 90; N. Iorga, *Documente bistrițene*, I, p. 87—88.

⁵⁷ *Uricarul*, vol. VII, p. 9.

⁵⁸ Th. Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, p. 69.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 12—13.

⁶¹ Aurel Sava, *Documente putnene*, vol. II, p. 9—10.

⁶² Th. Balan, *op. cit.*, vol. IV, p. 78—79.

⁶³ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. III, p. 8.

⁶⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 38.

⁶⁵ *Uricarul*, vol. III, p. 49—51.

⁶⁶ Melchisedec, *Cronica Hușilor*, p. 56, afirmă că sulgul „era o dare în natură sau în bani privitoare la sulgeria curții domnești, adică îndestularea cu carne, scu“ etc.

3. SULGIUL

Sulgiul vine de la slavul *салжаръ*. Sulgerul a fost un dregător care avea sarcina de a aproviziona cu carne⁶⁷ bucătăria domnească și pe „turcii, tătarii, oaspeții și semenii din Iași“.

Sulgerul, ca dregător domnesc, este menționat pe la mijlocul secolului al XV-lea⁶⁸, iar darea în a doua jumătate a secolului următor⁶⁹. Evident că sulgiul, ca dare suportată de locuitorii neprivilegiați ai țării, trebuie pusă în legătură cu dregătoria care exista la mijlocul secolului al XV-lea.

De îndată ce Moldova a intrat efectiv sub controlul turcesc, iar întinderea domeniului domnesc s-a redus prin daniile și vânzările făcute de domn, s-a simțit nevoia ca pentru satisfacerea cerințelor de aprovizionare cu carne a curții, a turcilor, tătărilor, dregătorilor și a armatelor turcești, să se înființeze o dare numită sulgiu. Este semnificativ apoi faptul că sulgiul, ca obligație fiscală, apare în timpul lui Petru Șchiopul⁷⁰, vreme în care domeniul aflat la dispoziția domnului fusese simțitor redus, și se intensificase controlul direct exercitat de turci asupra Moldovei. Considerăm neconcludentă părerea că sulgiul a fost înființat în timpul lui Petru Șchiopul⁷⁰, vreme în care domeniul aflat la dispoziția domniei foarte numeroasă la care s-a adăugat și aceea fratelui său Simion⁷¹.

La 20 iulie 1586, cînd este menționat documentar sulgiul, perceperea lui era organizată și controlată de la centru, astfel că în anul 1597 nu mai putea fi vorba de un venit întâmplător⁷². Deci încă din anul 1586 sulgiul devenise o dare cu caracter general, fiind obligați s-o suporte nu numai vecinii și poslușnicii, ci și o parte din boierimea mărunță a timpului. Informațiile documentare arată clar categoriile sociale impuse la sulgiu, cum se făcea perceperea lui și cum era organizat controlul de la centru⁷³.

Tot în vremea domniilor lui Petru Șchiopul se constată două feluri de sulgiu. Primul se lua din vitele mari și al doilea din oi⁷⁴. Moldovenii nu prea consumau carnea de oaie, ceea ce dovedește că sulgiul de oi se percepea pentru turci. La 23 mai 1589 apar sulgerii pentru vaci și oi⁷⁵, iar mai târziu stolnicii pentru găini⁷⁶.

În 1703 (august 10) niște dregători au trimis vitele unui oarecare Stroescu „la sulgerie“, de „le-au dat tain slușitorilor“⁷⁷, Grigore II Mateiu Ghica, la 17 iunie 1740, a dispus ca vitele care nu erau păzite și încălcau hotarele moșilor străine, să fie aduse la curtea domnească. Vacile și oile „s-or da la sulgeria gospod, iar caii s-or pune la menzil de or slujii un an“⁷⁸. În afară de „sulgeria gospod“ moldovenii trebuiau să aprovizioneze cu carne și „sulgeria împărătească“. adică cea de la Constantinopol, care avea șef pe casap-bașa⁷⁹.

Sulgiul, pînă ce a fost desființat, cam pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, a rămas o contribuție suportată de majoritatea populației țării, în afară de marii boieri și membrii clerului înalt. O parte de țărani sau poslușnici au fost scutiți de sulgiu la cererea proprietarilor funciari, mănăstiri sau boieri. Obliga-tivitate de a da sau plăti sulgiul aveau vecinii mănăstirești⁸⁰, oamenii așezați

⁶⁷ Miron Costin, *Istoria în versuri polone*, p. 483.

⁶⁸ *D.I.R.A.*, sec. XIV, XV, vol. I, nr. 346 (1456, iunie 13).

⁶⁹ *Ibidem*, sec. XVI, vol. III, nr. 400 (1586, iulie 20).

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ C. Stoide, *Despre sulgiu și taloviță*, în *Omagiu lui C. Giurescu*, București, 1944, p. 494—495.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 400.

⁷⁴ *Ibidem*, nr. 513.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Arh. St. Buc.*, *M-rea Galata*, X/10.

⁷⁷ Th. Balan, *op. cit.*, vol. III, p. 133.

⁷⁸ *Ibidem*, vol. IV, p. 171.

⁷⁹ I. Néculce, *op. cit.*, p. 384.

⁸⁰ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 513; *Bibl. Acad.*, DXCI/33; *Arn. St. Iași*, CCCXIII/30. Un mare număr de documente pentru scutiri temporare de sulgiu ale vecinilor mănăstirilor Galata, Golia, Barnovschi etc.

în sloboziile mănăstirești⁸¹ sau boierești⁸² (după trecerea termenului de scutire), poslușnicii mănăstirilor sau episcopilor. Un număr redus dintre aceștia puteau obține scutiri⁸³. În asemenea categorii de impozabili intrau, dacă nu aveau cărți de scutire, argații⁸⁴, paznicii mănăstirești⁸⁵, ca și țărani care făceau de pază la frontiere⁸⁶, preoții și diaconii⁸⁷, curtenii, în afară de cei bătrâni sau bolnavi⁸⁸. Pentru serviciile aduse domnilor, boierii puteau primi un număr de oameni scutiți de dări, deci și de sulgiu⁸⁹. La plata sulgiului erau impuși și boierii mici sau mijlocii⁹⁰.

Ultima mențiune cunoscută a sulgiului de vaci și oi este de 11 mai 1660⁹¹, odată după care se menține numai denumirea de sulgiu. Ca atare, pînă la această dată au fost și două grupe de slujitori numiți „sulgeri pentru vaci și pentru oi”⁹².

S-a scris că la început sulgiul se da în natură⁹³, dar, după primele documente pe care le avem, reiese că se plătea⁹⁴. La 16 noiembrie 1607 sînt amintiți banii „pentru sulgiu”⁹⁵, iar la 3 ianuarie 1660 se consemna: „să nu plătească sulgiu de vaci, nici de oi”⁹⁶. Deci informațiile documentare sînt categorice că sulgiul se plătea și nu se da în natură. Cum se explică acest lucru, cînd știut este că sulgeria avea nevoie de vite? S-ar putea admite că un sat sau un grup de oameni trebuiau să plătească o sumă de bani la valoarea unei vite, sau aceiași locuitori se înțelegeau între ei ca unul să dea o vită, iar ei îi plăteau partea lor sau plăteau cu toții sulgerului, care apoi cumpăra vitele, iar restul de bani, dacă nu și-l însușea, îl vărsa vistieriei domnești.

Izvoadele de cheltuieli de la Ștefan Tomșa și Alexandru Movilă au următoarele însemnări referitoare la sulgiul: „6 potronici a dat Petrea pentru Gavril, pentru o oaie de sulgiu, în mîinile Popăscului”, „5 potronici a dat Petrea pentru Gavril, pentru sulgiu, pentru o vacă ce au mîncat Alexandru vodă la Sîcintea”; „2 potronici a dat Petrea pentru Gagiul, pentru sulgiu, la mîinile călugărului”; „6 potronici a dat Petrea pentru Gagiul, pentru sulgiu, la mîinile lui Popăscul”⁹⁷.

În ziua de 3 mai 1625 un oarecare Drăgușan a plătit pentru Marcu trei „sulgiuri indoite”⁹⁸. „Sulgiuri” s-au perceput și în timpul domniei lui Constantin Cantemir (1685—1693)⁹⁹.

⁸¹ D.I.R.A., sec. XVI, vol. IV, nr. 207; sec. XVII, vol. I, nr. 47; Arh. St. Buc., M-rea Sf. Sava, XIII/7; M-rea Galata, X/11.

⁸² D.I.R.A., sec. XVII, vol. I, nr. 59; Bibl. Acad. DXCI/26.

⁸³ M-rea Putna, nr. 623 g.; Arh. St. Buc., M-rea Neamt, CXXXII/17.

⁸⁴ Arh. St. Buc., Mss. nr. 578, f. 102.

⁸⁵ *Idem*, M-rea Bistrița, XII/6; VII/13.

⁸⁶ *Idem*, M-rea Tazlău, IV/7, f. 1, I/3.

⁸⁷ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. V, p. 317—318.

⁸⁸ D.I.R.A., sec. XVII, vol. I, nr. 126.

⁸⁹ Arh. St. Buc., Mss. nr. 578, f. 113; *ibidem*, f. 120 v.

⁹⁰ D.I.R.A., sec. XVI, vol. III, nr. 400.

⁹¹ Arh. St. Buc., Mss. nr. 578, f. 116.

⁹² D.I.R.A., vol. cit., nr. 513, sec. XVII, vol. II, nr. 214; Bibl. Acad. DXCI/30.

⁹³ C. Stoide, *op. cit.*, p. 498.

⁹⁴ D.I.R.A., sec. XVI, vol. IV, nr. 207, „nici să ne plătească iliș, nici 50 de aspri, nici gorștină de oi, nici de porci, nici sulgiu de vaci, și nici pentru oi”; *ibidem*, sec. XVII, vol. II, nr. 137; nr. 82, „să nu ne plătească nici iliș, nici 50 de aspri, nici sulgiu”.

⁹⁵ *Idem*, nr. 161; Arh. St. Buc., M-rea Galata, I/6, „să nu plătească nici iliș, nici sulgiu”; *ibidem*, I/7, I/9.

⁹⁶ Arh. St. Buc., M-rea Barnovschi, I/4; Bibl. Acad., XXXII/141.

⁹⁷ Bibl. Acad., XXVI/181.

⁹⁸ Bbl. Acad., Filiala Iași, Fond Spiridonie, VIII/9.

⁹⁹ P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei*, vol. I, Edit. Acad., 1959, p. 314.

Sulgiul se percepea după catastifele vistieriei¹⁰⁰, iar local acoperirea lui se făcea pe cislă ca și pentru orice dare¹⁰¹.

Despre destinația și felul perceperii sulgiului ne dă indicații detaliate o „carte” a domnitorului Antioh Cantemir, adresată „sulgiilor”, curtenilor de țară și la cei de cămară, aprozilor de tîrg și de divan, stolnicilor, hînsarilor, călărașilor, ruptelor și țărănilor din ținutul Tutova, „pentru rîndul sulgeriei”. Cei amintiți trebuiau să știe „bine că fără cheltuială nu poate hi nici o zi, viindu oaspeți tureci și tătari și alții în toate zilele și hiindu și slujitori ai curții, fără oboroace nu pot fi și sulgiu de cităva vreme nu s-au scos, nici la avgust”. Antioh Cantemir mai arată că s-a luat doar „o samă de ialovițe de pe la oameni de la ținuturi, a cui s-au găsit, de s-au cheltuit la sulgerie și să li se dea cându o eși sulgiu și hiindu datorii și la sulgeru, și-au cheltuit mai nainte la sulgerie. într-alt chip n-am avut cum face”, adică a trebuit să scoată sulgiu și să-l plătească cu toții, „nimenea scutelnicu să nu hii, pentru ca să nu să scoată iarăși curundu sulgiu și s-au pus some pe la toate ținuturile”¹⁰².

Percepera sulgiului era organizată pe ținuturi și se făcea de dregători domnești sau se arenda.

Stringătorii sulgiului primeau, la valoare, doi bani de un ughi, suportați tot de contribuabil¹⁰³.

4. IALoviȚA

Ialovița este un cuvînt care vine din vechea slavă *ИДЛОВИЧ* din *ИДЛОВЕ* = sterp; în limba rusă ialovaia = vacă stearpă, ialovica = juncă, în polonă jalowica. În special în Moldova ialovița a însemnat vacă foarte grasă¹⁰⁴.

Ialovița, ca dare, este amintită pentru prima oară la 6 noiembrie 1667¹⁰⁵ și nu în a doua domnie a lui Gheorghe Duca¹⁰⁶. În documentul din 6 noiembrie 1667 nu se menționează ialovița, ci „vacă de săliște”, dar sigur că este una și aceeași dare, fiindcă la 22 iunie 1674 contribuția era denumită ialovița de seliște¹⁰⁷. Mai greu de lămurit este darea, tot pe vite, sau în vite, consemnată în același document sub denumirea „bou de săliște”¹⁰⁸. În timpul domniei lui Antonie Ruset de lângă ialovița de seliște se întilnește și „boul de seliște”¹⁰⁹, iar la 16 ianuarie 1676 acesta informa că „ialovița ce au ieșit pe seliște” a fost in-

¹⁰⁰ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 400; *Bibl. Acad.*, DXCI/33, (1631, aprilie 1). Document de la Moise Movilă. Nimeni dintre „slugile noastre” și să nu le ceară, dajde, iliș, sulgiu, unt, ceară, „nici nimic, căci nu iaste înscris acel sat la castastiv nicăituri, nici vă iaste pre sama voastră”.

¹⁰¹ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. III, nr. 102, p. 155—156 (1674, mai 5)”. Pentru aceea, voi dăjdieri țărănești și voi ilișari, slugiari, podvodari și alții, carii veți umbla cu toate trebile domniei mele, pe cislă dăjdiei la acel ținut (Tutova), toți să aveți a le da pace”; *Vezi C. Stoide, op. cit.*, p. 498.

¹⁰² N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XVI, p. 199—200, nr. 62.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, p. 611. Melchisedec, referindu-se la anumite expresii documentare, în care e amintită ialovița de seliște, a scris că ialovițele „erau vaci grase, ținute la suhat... care se cereau pentru oastea turcească în expediție”. (*Cronica Hușilor*, p. 57); C. Stoide, susține că Ialovița ar fi fost o dare care completa sulgiul. El afirmă totuși că se deosebea de sulgiu, doar numai fiindcă a fost suportată de anumite categorii „de birnici”. Deși ialovița nu e amintită înainte de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, iar sulgiul exista cu aproape o sută de ani mai înainte, același a scris că pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea, ialovița a fost suportată numai de țărani. De asemenea, nu se poate face nici o legătură între ialoviță, dajdea calului, haraci și „zloții birului”.

¹⁰⁵ *Arh. St. Buc.*, Mss. nr. 578, f. 113.

¹⁰⁶ C. Stoide, *loc. cit.*, nu precizează domnia, dar nu se poate referi decît la domnia a doua și nu la prima.

¹⁰⁷ *Arh. St. Buc.*, Mss. nr. 578, f. 119.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ *Ibidem*, f. 120.

trodusă de Dumitrașcu Cantacuzino¹¹⁰. Ialovița, ca o contribuție a curtenilor, fără denumire „de săliște”, se constată, pentru prima oară, la 14 septembrie 1669.

A fost oare vreo deosebire între ialoviță și ialovița de seliște? În această privință nu putem spune nimic precis, pentru că ambele contribuții nu se întilnesc niciodată în același document. Ialovița de seliște poate să fi avut o semnificație deosebită, dar în ce constă? În anul 1685 exista o altă obligație fiscală numită „ialovița de sat”¹¹¹, ceea ce credem că e totuna cu ialovița de seliște. Putem doar afirma că ialovița de seliște a continuat să existe alături de ialoviță, dar sub denumirea de bou de seliște. Ambele se întilnesc des și împreună în documentele contemporane¹¹². Documentul din iulie 1728 cuprinde „sama” lui Manolache Costache, vel căpitan de Tecuci, asupra banilor, „chile.or și ialovițelor ci au strins ot Ticuci”. Se incasase 595 lei „pi 170 ialoviță, cite 3 lei pol di ialoviță, 185 ialovițe indoite”, precum și 21 lei și opt potronici „pentru două ialovițe și 11 mierțe făină de grâu și 11 mierță orzu”¹¹³. Ialovița, fără denumirea „de seliște”, cit și „boul de săliște” sînt menționate pînă prin anul 1737¹¹⁴.

Mai sînt cîteva informații oarecum deosebite, care au elemente noi și arată inovațiile în materie fiscală ale conducătorilor vremii. Astfel, la 20 mai 1737, apare o dare numită „ialoviță de conace”, alături de boul de seliște¹¹⁵, iar la 2 decembrie 1700 sîntem informați că pe lingă sugiu și ialoviță, mai existau „boii de săliște” și „boii împărătești”. Boii împărătești, alături de ialovițe, însă nu și boii de seliște se amintesc și la 12 septembrie 1700, într-un act de scutire acordat episcopiei de Huși¹¹⁶.

Cel mai numeros grup de documente este însă acela care amintește doar ialovița, sau ialovițe¹¹⁷. Dacă indicarea la singular a ialoviței este o greșeală, atunci redarea prin plural, arată toate formele acestei dări din vitele bune, pentru gusturile pretențioase ale oaspeților streini și ale slujitorilor curții domnești.

Ialovița sau mai bine zis ialovițele, ca obligații fiscale au fost discutate și de cronicari în legătură cu alte dări ale vremii. Referindu-se la evenimentele din anul 1736, Ion Neculce a scris următoarele: „ieșit-au grele ialovițe pe țară, de 2 ughi ce era în vistierie la banii steagului o ialoviță”¹¹⁸, sau „și aite nevoi, era multe pe țară, care, chile, ialovițe”¹¹⁹, și, era multe nevoi pe acele vremi și în Moldova, bogate nevoi, care cu condeiul meu nu potu să le lungesc: civerturi, hîrtii, văcărit, chile, ialovițe grele¹²⁰.

Rostul ialoviței și feul în care se percepea ni-l arată Antioh Cantemir în scrisoarea din 4 septembrie 1696 adresată slujitorilor săi, numiți curteni de țară din ținutul Tutova. El i-a înștiințat că în locul sulgiului, care nu se strinsese, a fost nevoit să ia „cite o samă de ialovițe de pe la oameni de la ținuturi, a cui s-au găsit, de s-au cheltuit la sulgerie” și că „a pus” la acel ținut „ialoviță” să dea „pe izvod, ce vor socoti boierii noștri, ce sînt acolo socotitori, și-ți da bani

¹¹⁰ Bibl. Acad., LXXII/75. Împreună cu tot sfatul a hotărît să „dea toți la ialoviță, căci s-au aruncat pre săliște, pre moșiia tuturor, cine la care săliște va lăcui, toți să aibă a da, nimeni scutelnic să nu fie, ori stolnicel, ori aprod, ori armășel, ori călăraș de scuteală, fiecde breaslă să va răspunde, care să vor fi oprit și nu vor fi dat pînă acuma toți să aibă a dat ialoviți”.

¹¹¹ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, p. 278—279; „Revista Theodor Codrescu”, an. VI (1936), p. 52. Să se vîndă vitele curtenilor care nu plățiseră ialovița; Arh. St. Buc., Mss. nr. 578, f. 119; „bou de săliște și ialoviță de săliște”; *ibidem*, f. 120 v.

¹¹² *Idem*, M-rea Bistrița, IX/4; M-rea Tazlău, VII/2; M-rea Bistrița, IX/5; Mss. nr. 578, f. 102.

¹¹³ C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 663.

¹¹⁴ *Uricarul*, vol. VIII, p. 237—238.

¹¹⁵ N. Iorga, *op. cit.*, vol. I—II, p. 84.

¹¹⁶ Melchisedec, *Cronica Hușilor*, p. 209—210.

¹¹⁷ *Uricarul*, vol. VII, p. 227; Arh. St. Buc., M-rea Barnovschi, I/7; M-rea Socola, VI/4; Arh. St. Bacău, XXX/1, „ialovițe”.

¹¹⁸ I. Neculce, *op. cit.*, p. 338.

¹¹⁹ *ibidem*, p. 301 (1737, iarna): „iar nevoi în țară era multe, de chile, de ialovițe, de care” (*ibidem*, p. 459—460).

¹²⁰ *ibidem*, p. 346.

de ialoviță cite... (suma nu este completată în scrisoare), lei și răsuri de ughi cîte 2 bani; 1 potronicu va fi stringătorilor și 1 bou în sama sulgeriei, și a cui ialovițe s-au luat mai dăunăzi, acum li s-au ținut în samă cîte 5 lei, precum s-ar socoti sateli" ¹²¹. Deci o ialoviță era sau se lega de sulgiu, servind aceleiași scop și se percepea și în bani. Sumele sau numărul de vite necesare se stringeau pe ținuturi, de către boieri însărcinați cu această misiune. Datorită cerințelor mari ale curții și turcilor s-au anulat scutițiile de ialovițe de care se bucuraseră anumite categorii de curteni ¹²².

Alături de curteni au fost supuși la plata ialoviței și argații boierești ¹²³, poslusnicii mănăstirilor ¹²⁴, vecini ¹²⁵, locuitorii fostelor slobozii, după ce le expirase termenul de scutiție ¹²⁶ și preoții ¹²⁷. Părți din aceste categorii sociale puteau obține scutiții. Mănăstirile și unii boieri reușeau să obțină scutiții pentru o parte din vecinii, poslusnicii și argații pe care-i aveau. Evident că echivalentul unor asemenea dări reveneau mănăstirilor sau boierilor proprietari, astfel încît vecinii, argații și ceilalți nu erau ușurați cu nimic.

Aceasta fiind situația categoriilor sociale amintite, nu se poate admite că una din deosebirile care ar fi existat între sulgiu și ialoviță a fost că primul se lua numai de la țărani și din slobozii, pe cînd cea de a doua numai de la curteni ¹²⁸. Izvoarele nu aduc informații în acest sens, dar cu siguranță că Dumitrasco Cantacuzino a adăos și extins aceste dări.

Ialovița a fost menținută și după anul 1741.

5. BOU DOMNESC

În categoria sulgiului și ialoviței se poate încadra o altă obligație fiscală temporară, indicată sub denumirea „bou domnesc”. După cum arată izvoarele de bani și alimente de la Ștefan Tomșa și Alexandru Movilă această obligație s-ar fi plătit în bani. Însemnarea respectivă are următorul cuprins: „2 zloți de asemenea a dat Petrea pentru Gavril, pentru un bou domnesc, la mîna lui Ionașco de la Murgești” ¹²⁹. Deci s-ar părea că în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea o asemenea obligație se repartiza pe un grup de oameni sau pe un sat. Se lua boul de la unul, iar ceilalți îi plăteau cota care li se revenea. Suma de doi zloți dată de o singură persoană arată însă că darea era repartizată pe un număr nu prea mare de locuitori. Se mai putea ca dregătorii domnești, dacă nu era nevoie de toate animalele cite s-ar fi putut stringe, să încaseze bani, pe care să-i verse apoi vistieriei sau să și-i rețină pentru ei.

6. VĂCĂRITUL

În secolul al XVII-lea și în prima jumătate a celui următor se constată o sporire considerabilă a numărului dărilor, față de cele vechi, introducîndu-se mereu altele, care îmbrățișau aproape toate ramurile de producție. Dintre dările care au provocat cele mai mari nemulțumiri în rîndurile populației de toate categoriile a fost una percepută în bani asupra vitelor mari, boi, vaci, și cai, numită *văcărit*. Introducerea ei s-a făcut mai întîi în Țara Românească de către Constantin Brâncoveanu (1689) ¹³⁰.

Anul 1689 a fost un an de grele încercări pentru vistieria Țării Românești, fiindcă turcii, care se aflau în război cu austriecii, pretindeau mari sume de

¹²¹ N. Iorga, *op. cit.*, vol. XVI, p. 199—200.

¹²² „Revista Theodor Condrescu”, an: VI (1936), p. 52.

¹²³ Arh. St. Buc., Mss. nr. 578, f. 113, 120, f. 102.

¹²⁴ Idem, M-rea Bistrița, IX/4.

¹²⁵ Arh. St. Buc., M-rea Taz'ău, VII/2; *Uricarul*, vol. V, p. 244—245, vol. VIII, p. 237—238.

¹²⁶ Mechisedec, *op. cit.*, p. 54—55.

¹²⁷ Arh. St. Bacău, XXX/1; N. Iorga, *op. cit.*, vol. I—II, p. 84.

¹²⁸ G. Stoide, *op. cit.*, p. 499.

¹²⁹ Bibl. Acad., CCVI/181.

¹³⁰ M. Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie*, Neufchâtel, 1781, p. 263; V. Mihordea, *Văcăritul, dare temporară*, în „Studii”, tom. 21 (1968), nr. 3, p. 499.

bani de la locuitorii țărilor române. De aceea domnia au fost nevoiți să caute noi surse de venituri pentru a le satisface cererile. Nu se întrevădea, ca de obicei, o altă ieșire, decât introducerea unei dări pe vitele mari, care constituiau averea principală a tuturor locuitorilor. În Țara Românească nimeni n-a fost scutit de plata acestei dări¹³¹.

Văcăritul poate fi considerat ca una din dările cele mai bine așezate din trecutul țărilor noastre, întrucât a fost plătit de toți cei care aveau vite, dar din cauza aceasta a stîrnit foarte mari nemulțumiri în rîndurile boierilor¹³². După ce Constantin Brâncoveanu a luat domnia — scrie Ion Neculce — „și viind oști și neavînd cu ce se chivernisi, în grabă trebuind bani, au scos văcărît înțiași dată un tult (monedă în valoare de circa 15 parale) de vită și doi orți de cal, de au rămas obicei, de au fost mulți ani. Și de acolo, de la munteni, peste cîțiva ani, la domnia lui Constantin Ducăi vodă, au sărit scînteia și la noi în Moldova, de s-au aprins acest pojar de obiceiuri”¹³³.

Văcăritul n-a existat la sfîrșitul secolului al XV-lea și nici nu l-a introdus pentru prima oară Iancu Sasul, care l-ar fi perceput doi, trei ani și apoi l-ar fi desființat și pe urmă l-ar fi introdus Aron Vodă cum s-a scris¹³⁴. „A zecea din boi”, cum a luat Iancu Sasul și cite un bou de la fiecare locuitor luat de Aron Vodă, nu au fost propriu-zis dări, ci mai mult o preluare cu forța a vitelor locuitorilor, care s-au și răscolat și de aceea nici un domn n-a mai încercat să procedeze astfel. Văcăritul nu l-a introdus nici Gheorghe Duca¹³⁵, ci Constantin Duca, care a hotărît să se plătească o dare numită văcărît pentru vitele mari, adică de fiecare vacă un zlot și de fiecare cal un leu¹³⁶. În general, toți cronicii sînt de acord că domnitorul Constantin Duca, prin introducerea noii dări a „pusit țara”¹³⁷. Boierii și ceilalți locuitori au crezut că văcăritul va fi o dare temporară, care nu va mai fi încasată și în anul următor (1694). Însă, scrie cronicarul, „și întru a doilea anu a domniei lui au mai scos și al doilea văcărît de vite”¹³⁸, pe lîngă alte obiceiuri — adică dări — noi. Deci, cu drept cuvînt au fost calificate inovațiile fiscale ale lui Constantin Duca drept „lucruri deșarte și fără nici o soroteală”, iar sfinții lui, care umblau cu asemenea expediențe fiscale, au fost denumiți ca „oameni hămeșiți neajungîndu-i mîntea să chivernisească”¹³⁹. De aceea, la mazălire, în decembrie 1695, Constantin Duca a auzit insulte și „blăstămuri multe de la oameni”¹⁴⁰.

După Constantin Duca văcăritul s-a perceput și de Antioh Cantemir. S-a justificat aceasta prin faptul că domnitorul Constantin Brâncoveanu, împreună cu boierii moldoveni pribegi, îl pîrau la Poartă pe Antioh Cantemir, iar acesta ca să poată contracara acțiunea lui Constantin Brâncoveanu, a avut nevoie de mulți bani și de aceea a încasat văcăritul în două ierni, la valoare de doi lei de cal și un galben de vacă¹⁴¹. Desființarea văcărîtului s-a făcut la 1 martie 1698 cu o deosebită solemnitate. La adunarea convocată în acest scop au participat: Iacov, fost patriarh de Constantinopo, care se afla în Iași, mitropolitul țării, episcopii, egumenii mănăstirilor și toți boierii mari și mici și mazilii de pe la ținuturi. Acuma Antioh Cantemir a spus că a aflat în țară „un obicei făcut

¹³¹ Anton-Mario del Chiaro. *Revoluțiile Valahiei*, trad. Cris Cristian, Iași, 1929, p. 104.

¹³² C. Giurescu și N. Dobrescu, *Documente și regeste privitoare la Constantin Brâncoveanu*, București, 1907, p. XLI.

¹³³ I. Neculce, *op. cit.*, p. 104.

¹³⁴ C. Calmuschi, *op. cit.*, p. 73.

¹³⁵ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. IV₂, p. 103; I. C. Filitti, *Considerații generale despre vechea organizare fiscală*, p. 18; „Gheorghé Duca vodă introduce la 1679, văcăritul, pe care-l desființează Antioh Cantemir la 1698, dar îl reintroduce Mihail Racoviță”.

¹³⁶ I. Neculce, *op. cit.*, p. 121.

¹³⁷ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. II, p. 40 și vol. III, p. 25—26 și 111.

¹³⁸ I. Neculce, *op. cit.*, p. 123.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 122.

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 131.

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 135; M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. II, p. 42 și vol. III, p. 112.

nu de multă vreme, o slujbă care se scoate pe vite, de să lua bani ce i să zice vâcărit, făcut de Constantin Duca vodă¹⁴². Considerînd şi el că vâcăritul ar fi „de folosul țării”, l-a menţinut, văzînd însă că nu-i „nici de un agiutoriu sau de tocmiri, ce de mai mare stricăciune şi risipă” a hotărît să-l desfiinţeze, să „nu mai fie”¹⁴². Ca atare, n-a mai perceput vâcărit nici în timpul celei de a doua domnii¹⁴³.

Constantin Duca, în domnia a doua (177—1703), n-a ţinut seamă de hotărîrea lui Antioh Cantemir pentru că fiind la Constantinopol s-a împrumutat cu bani, îndatorînd țara, cum spune cronicarul „şi pe vaci” şi pe alte produse¹⁴⁴. Îndată ce a ajuns în țară a poruncit ca locuitorii să plătească doi lei de cal, un galben de vacă şi „adăoşag de toată vita un tult”¹⁴⁵. Măsura ameninţa țara cu pustiirea, de aceea s-a speriat „că şi-a pune capul”¹⁴⁶ şi a hotărît să nu se mai perceapă vâcărit. A dat dispoziţii să se redacteze patru documente speciale în care se prevedea desfiinţarea vâcăritului; unul s-a depus în vistierie, iar celelalte trei la episcopii¹⁴⁷. Locuitorii țării au fost mulţumiţi că au scăpat de „răul vâcăritului”¹⁴⁸.

După domnia a doua a lui Constantin Duca (1703) şi pînă la a treia domnie a lui Mihail Racoviţă, în istoria vâcăritului a intervenit, o adevărată eclipsă, fiind perioada de timp din care nu avem nici o informaţie că ar mai fi fost reintrodus. Dar în anul 1725 Mihail Racoviţă a încălcat hotărîrea luată de Constantin Duca şi a poruncit să se încaseze din nou vâcărit¹⁴⁹, deşi în Moldova fusese o iarnă extrem de friguroasă şi cu zăpezi mari. Mihail vodă Racoviţă a hotărît ca numai boierii cei mari, maziile şi mănăstirile să plătească o dare pe vite¹⁵⁰. Măsura lui este poate cea mai democratică din istoricul organizării vistieriei moldoveneşti, dar tocmai aceasta a supărat la maximum pe boieri.

Vâcăritul o dată reintrodus de Mihail Racoviţă a fost menţinut de ceilalţi domni. În 1726, Grigore II Matei Ghica „găsinđ obiceiul gata la Mihail vodă, vâcăritul” a încasat cîte „zece potronici de cal şi şase potronici de vită”¹⁵¹, „de au dat toţi, ...nu cu puţină scădere țării, alesu boierii şi mănăstirile”¹⁵². Asemenea măsură n-a fost privită de loc cu ochi buni de boieri, care afirmău că îi sărăceşte.

Constantin Mavrocordat a menţinut vâcăritul împreună cu celelalte „nevoi”¹⁵³, ba mai mult încă, în al doilea şi al treilea an al domniei a încasat, anual, cîte două vâcărituri¹⁵⁴, chiar şi pentru vitele moarte¹⁵⁵. Grigore Ghica, revenit în noiembrie 1735, pe tronul Moldovei, a hotărît, de asemenea, să se încaseze vâcărit cîte un leu de cal şi cîte un zlot de vită¹⁵⁶ aceleaşi sume le-a încasat şi după 16 aprilie 1736¹⁵⁷.

În iarnă anului 1737 cînd turcii făceau mari pregătiri de război, concentrînd trupe la Hotin şi Tighina, erau pe țară „multe nevoi”, între care „vâcărit şi

¹⁴² Melchisedec, *Cronica Romanului*, I, p. 313—314; N. Iorga, *op. cit.*, vol. V, p. 97—98. În blestem este adăogată următoarea frază, oarecum neobişnuită: „...şi să fie pirîşi şi toţi sfinţii de pe la toate hramurile svintelor mănăstiri, a cărora slujbă aceasta (adică vâcăritul) le include uşile tuturor şi le pustie”: V. Mihordea, *op. cit.*, p. 452—453.

¹⁴³ I. Neculce, *op. cit.*, p. 135.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 153—154.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 157.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ M. Kogălniceanu, *loc. cit.*

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 298—299.

¹⁵⁰ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. III, p. 71; V. Mihordea, *op. cit.*, p. 454—

¹⁵¹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 304.

¹⁵² M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. III, p. 72.

¹⁵³ I. Neculce, *op. cit.*, p. 322—323.

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 324.

¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 326.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 336.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 337.

adăușag peste vâcărit cite un tult de vită¹⁵⁸. Deși în anul 1739 a fost o iarnă lungă, care a ținut pină la Sf. Gheorghe și piereau vitele oamenilor, care mai scăpaseră și era, și „boală în vite”, totuși Grigore Ghica a menținut vâcăritul¹⁵⁹. Spre sfârșitu domniei Grigore Ghica „au ridicat în feară și cu grele ciubote pe banul Macri, boieriu înșămnat dintre greci fiind la Cernăuți staroste și l-au degradat hetărînd a nu să mai orîndui nici o slujbă pentru jafurile ce făcuseră în strîngerea vâcăritului, după ce l-au străfuit cu cinci pungi de bani în folosu vistieriei¹⁶⁰. Dmni fanarioți au acordat foarte puține și reduse scutiri de vâcărit și numai începînd cu prima domnie a lui Constantin Mavrocordat¹⁶¹.

Vâcăritul a fost desființat în anul 1741 de Constantin Mavrocordat¹⁶², dar reintrodus peste puțin timp¹⁶³. Ioan Mavrocordat (1743—1747) a încasat vâcărit de două sau chiar de trei ori pe an, mai precis în lunile ianuarie, mai și decembrie, astfel că locuitorii care aveau vite mari au trebuit să plătească cite 7 lei și 45 bani de fiecare vită. Din cauza aceasta mulți locuitori își tăiau vitele ca să nu mai fie obligați a plăti pentru ele asemenea sume¹⁶⁴. Despre Ion Mavrocordat, un cronicar contemporan, a consemnat că „multe blăstămuri au luat de la săraci pentru vâcărit, ales de la bătrînele văduve, pină una a svirlit cu o piatră în el cînd a plecat din Iași¹⁶⁵. Și în cronică Ghiculeștilor s-a menționat că acest domn „a scos și vâcărit greu” pe lingă alte dări și a trimis aproape „pe toți boierii mari să meargă și să strîngă această dare pe la ținuturi”, care boieri și-au însușit mulți bani din sumele încasate acum¹⁶⁶.

La 1 martie 1757 Constantin Racoviță a emis un hrisov semnat de el și de 41 mari boieri, prin care a desființat vâcăritul „ca să se lipsească și să nu mai fie niciodată această... urită dajde a vâcăritului și a cuniței”, fiindcă ambele priciniau mari pierderi tuturor locuitorilor¹⁶⁷. Dar Scarlat Ghica (1757—1758) n-a voit să se dispenseze de un asemenea venit și a încercat să reintroducă vâcăritul. Mitropolitul Iacov Putneanu, cu toate insistențele domnului și ale boierilor săi, s-a opus categoric¹⁶⁸.

Ioan Toader Callimachi (1758—1761) a încercat de două ori să reintroducă vâcăritul, dar mitropolitul a rezistat cu îndrîjire. Din cauza presiunilor exercitate de curtea domnească, mitropolitul a trebuit să demisioneze¹⁶⁹. Noul mitropolit, Gavril Callimachi, deși frate cu domnul, n-a îndrăznit „să calce blestemul vechi” și să accepte reintroducerea vâcăritului. Ca să iasă din acest impas, Ioan Toader Callimachi a înființat o altă dare, numită ajutoarniță¹⁷⁰.

7. CUNIȚA

Cunița vine de la slavu' *кунѣ* = cal. S-a afirmat greșit de un cercetător mai vechi că darea numită cunița ca și vâcăritul s-ar fi încasat de două ori pe an, vara și toamna¹⁷¹, iar un altul a susținut că vâcăritul „cînd se percepea vara pe

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 361.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 374—376.

¹⁶⁰ Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 15.

¹⁶¹ Arh. St. Buc., M-rea Socola, VI/29; N. Iorga, *op. cit.*, vol. I—II, p. 97; Arh. St. Buc., M-rea Aroneanu, I/3; Mss. nr. 578, f. 45; M-rea Socola, VI/32; M-rea Doljestei, XVIII/2; N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 444, (1740—1741), p. 443, nr. 1673; *Uricarul*, vol. II, p. 27—29.

¹⁶² I. Neculce, *op. cit.*, p. 381—382.

¹⁶³ *Uricarul*, vol. II, p. 114—120; vol. VIII, p. 238—240.

¹⁶⁴ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. III, p. 206.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 218.

¹⁶⁶ Cronică Ghiculeștilor, *Istoria Moldovei între anii 1695—1754*. Ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Edit. Acad., București, 1965, p. 589.

¹⁶⁷ M. Kogălniceanu, *loc. cit.*

¹⁶⁸ N. Grigoras, *Mitropolitul Iacov I Putneanu, în revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XXXIV (1958) nr. 9—10, p. 794—798.*

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 798.

¹⁷⁰ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. III, p. 242.

¹⁷¹ Melchisedec, *Cronica Hușilor*, p. 77.

vitele străinilor aduse la vârat, se numea cuniță. Darea exista încă din anul 1733, dar s-ar fi încasat pentru cai, „o dată cu vâcăritul, și ar fi fost probabil același cu cornăritul încasat pentru boii de negoț și vaci, la 1734”¹⁷². După Cihac cunița ar fi fost o taxă pe iepe și cai, extinsă asupra boilor și vacilor aduse la păscut din țările vecine¹⁷³. Un alt cercetător neavînd la dispoziție mai mult material documentar, a combătut totuși pe A. D. Xenopol, care a afirmat că Grigore II Matei Ghica în domnia a treia (1747—1748), „avînd nevoie de bani, pentru a obține tronul Munteniei, a iscodit un nou soi de vâcărit numit cuniță, ridicat în timpul verei, la 1 leu și 10 parale de vită, care, împreună cu răsura se urca la 1 leu și 20 parale”. El a apreciat că darea e mai veche, fiind introdusă în primăvara anului 1734 și se ridica la opt potronici de vită¹⁷⁴.

Cunița este amintită totuși pentru prima oară într-un privilegiu acordat de Mihail Racoviță, în domnia a doua (1707—1709), breslei de ciocli din Suceava¹⁷⁵. Nu înțelegem rostul unei asemenea scutiri pentru o breslă de ciocli. Mai explicit, este privilegiul din 3 februarie 1731, acordat de Grigore II Matei Ghica negustorilor ieniceri de la Bender, care trebuiau să plătească cuniță cite trei potronici, „bani vechi” pentru vitele pășunate în Moldova, ca și hotincenii și cite doi lei „bani vechi” de suta de oi. Le-a scutit însă de cuniță vitele cu care-și purtau „odaia”¹⁷⁶. Constantin Mavrocordat (1733—1735) încasa cuniță cite opt potronici de vită¹⁷⁷. Grigore II Matei Ghica, la 11 aprilie 1739, a aprobat ca negustorii armeni din Polonia, care cumpărau vite din Moldova, să plătească pentru vite e și hergheliile de iepe „cunița, pe obicei, cite 40 de vită și de iapă”¹⁸³. Același, la 1 decembrie 1740, scutea de vâcărit și cuniță 100 de cai și 600 de vite ale sălgăilor și oamenilor care făceau parte din „rufeturile” ocnei¹⁷⁹. Din 1741 Constantin Mavrocordat n-a mai încasat nici cuniță¹⁸⁰, totuși sînt informații dintre anii 1741—1743 din care se constată existența cuniței¹⁸¹.

Cunița plătită de negustorii armeni și poloni, pentru vitele pe care le țineau în Moldova, se numea cuniță leșească. Dregătorii care o încasau se nu meu cuniceri „de cuniță leșească”¹⁸². În prima condică de orînduieii a lui Grigore vodă Ghica este următoarea însemnare: „lei 5 de pungă pe slujbele vistieriei i a cămării, ce să vor vinde la cochii vechi adică desătina, gorștină, vâdrăritu, cunița leșească i armenească de vară i cuniță armenească de iarnă, ce dau pentru ajutorință”¹⁸³.

Cunița încasată prin cuniceri de la „turci și sirbi și de pe alți oameni streini”¹⁸⁴ se numea cuniță turcească¹⁸⁵. În martie 1741 trebuia să se încase „cunița turcească” pentru toate vitele și oile turcilor și sirbilor, „streini ce n-au bir cu țara”, cite doi potronici de vită și două parale de oaie. De asemenea, turcii care cumpărau vite de salhana și alți negustori de vite urmau să plătească cuniță „pe obicei”. Cei care nu ar fi voit să plătească, riscau să li se ia și vîndă vitele¹⁸⁶.

Cunița se încasa mai a'les din ținuturile Țării de Jos¹⁸⁷, unde se aflau cele mai întinse pășuni. Cîteodată locuitorii se opuneau cu forța cunicerilor. Niște

¹⁷² I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 18.

¹⁷³ *Dictionnaire d'Etimologie Daco-Roumain. Eléments slaves, magyars, grecs moderne et albanais*, Francfort, 1879, p. 87.

¹⁷⁴ N. Lăbușcă, *Despre cuniță. Un impediment la căsătorie în vechiul drept românesc. O dare în Moldova din sec. XVIII*, Iași, 1925, p. 53—54.

¹⁷⁵ Arh. St. Buc., *Achiziții noi*, MMDCXLV/2.

¹⁷⁶ N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 433, nr. 1631.

¹⁷⁷ I. Neculce, *op. cit.*, p. 407.

¹⁷⁸ Th. Balan, *op. cit.*, vol. IV, p. 153—155.

¹⁷⁹ N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 443, nr. 1673.

¹⁸⁰ I. Neculce, *op. cit.*, p. 382.

¹⁸¹ *Uricarul*, vol. II, p. 114—120.

¹⁸² N. Iorga, *op. cit.*, p. 372 și 400.

¹⁸³ *Ibidem*, vol. XXI, p. 16.

¹⁸⁴ *Ibidem*, vol. VI, p. 311.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 310.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 346.

¹⁸⁷ N. Lăbușcă, *op. cit.*, p. 56—57.

ciobani au bătut pînă i-au rupt mîna unui „copil de casă“, trimis să încaseze o rămășiță de cuniță¹⁸⁸. Mari nemulțumiri izbucneau și din faptul că agenții respectivi înscrisau aceleași vite la cuniță în mai multe locuri¹⁸⁹.

Pentru cuniță, în iunie 1741, se încasase 2184 lei de la mănăstiri, 3276 lei de la boierii veșiti, 889 lei de la boierii de rangul al doilea, 4899 lei de la mazili, 344 lei de la „jupînesele sîrace“, 461 lei de la negustori, 4013 lei de la preoți, 105845 lei de la „birnicii țării“, 1545 lei de la femeile văduve și 1315 lei de la țigani¹⁹⁰. Deci, în total! 125271 lei, din care țărani au plătit cel mai mult, iar boierii și mănăstirile, cu cele mai numeroase cirezi de vite, foarte puțin. Totuși, datorită acestora din urmă, domnii și-au pus problema desființării cuniței pentru locuitorii băștinași.

În hrisovul din 1 martie 1757, prin care Constantin Mihai Cehan Racoviță a hotărît desființarea vîcărîtului este următorul pasaj: „s-au obicinuit de la o vreme încoace a fi în țara aceasta și încă și vara (o dare) cu nume de cuniță, asemenea tocmai ca un vîcărît“¹⁹¹, la care se adăuga „cîlcarea, cheltuiala, supărarea, cu atîția oameni ce umblau cu slujba aceea era mare nevoie, șezînd asupra sîracilor cu lunile, a le face conace și cheltuială și încă îi împiedica pe sîraci și de toată agonisita și hrana lor“¹⁹². De aceea s-a și hotărît ca „să nu mai fie această urită dajde a vîcărîtului și a cuniței“¹⁹³. Totuși, prin 1770 în Moldova este pomenită cunița leșească, încasată de la negustorii din Polonia și din alte țări, care țineau aici vite vara și iarna. Darea era de 40 bani de vită pentru vîrat și 150 bani pentru iernat¹⁹⁴, care se încasa și în anul 1794, cînd se percepea și pentru oi și capre¹⁹⁵.

Așadar, cunița a fost o dare pentru toate vitele, nu numai pe cele străine, aduse la pășunat, introdusă pe la începutul secolului al XVIII-lea, deosebită de vîcărît. Constantin Racoviță a desființat darea plătită de locuitorii țării, dar aceea percepută pentru vitele cumpărate, vîrate sau iernate în țară de negustorii străini, a fost menținută și după anul 1757. Cunița nu se plătea numai pentru cai, ci pentru toate vitele, mari și mici. Cu timpul, cunița a ajuns să fie tot atît de insuportabilă ca și vîcărîtul și de aceea a fost clasată între „dăjdiile urite“.

8. BOI ÎMPĂRĂTEȘTI

O contribuție astfel denumită este amintită la 12 septembrie 1740. În document „boii împărătești“ sînt indicați ca o fostă obligație fiscală a poslușnicilor episcopiei de Huși, înainte de a obține scutirea¹⁹⁶.

9. CAII DOMNEȘTI

Pentru nevoile proprii, ale armatei, cum și pentru satisfacerea cererilor turcești, domnii moldoveni au avut permanentă nevoie de cai. Acestor cerințe, la început, i-au făcut față prin cumpărări. Cînd mijloacele bănești pe care le aveau la dispoziție s-au redus, iar cererile turcești au crescut, domnii au căutat noi surse de venituri. Una dintre acestea a fost vînzarea unor părți din domeniul aflat la dispoziția domniei, nu numai pentru bani, dar și pentru cai¹⁹⁷. Dintre domnii care au practicat acest sistem menționăm îndeosebi pe Petru Șchiopul¹⁹⁸,

¹⁸⁸ N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 234.

¹⁸⁹ N. Lăbușcă, *op. cit.*, p. 58—59.

¹⁹⁰ N. Iorga, *op. cit.*, p. 318.

¹⁹¹ „Arhiva românească“, I, (1860), p. 58—59.

¹⁹² *Ibidem*.

¹⁹³ *Ibidem*.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 48.

¹⁹⁵ *Uricarul*, vol. IV, p. 10—12.

¹⁹⁶ Melchisedec, *Cronica Hușilor*, p. 209—210.

¹⁹⁷ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 45 (1574, mai 10).

¹⁹⁸ *Ibidem*, nr. 137, 151; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XIX, p. 157—158; *D.I.R.A.*, vol. cit., nr. 294, 335, 394, 424, 515, 517; *Arh. St. Buc.*, M-rea Coșula, VII/2; *Arh. St. Iași*, CCXL/30.

Iancul Sasul¹⁹⁹, Aron Vodă, Movileștii²⁰⁰, urmașii lor²⁰¹ și ultimul, pe Gheorghe Ștefan²⁰².

În documentele de la acești domni se indică ce s-au făcut cu caii primiți pentru terenurile vindute. În general se menționează că s-au dat în „slujba țării”²⁰³, că s-au trimis „la Țarigrad, dimpreună cu darea”²⁰⁴, s-au dat turcilor²⁰⁵ la „Poartă pentru treaba țării”²⁰⁵ etc. Pe la mijlocul secolului al XVII-lea domeniul aflat la dispoziția domnilor se micșorase mult, încât nu mai putea constitui o sursă de venituri pentru obținerea cailor de care aveau nevoie. Din această cauză se pare că Vasile Lupu a introdus în jurul anului 1650 o dare nouă denumită dajdea calului, din care urma să se cumpere caii necesari domniei²⁰⁷.

Dacă o parte din locuitori plăteau „dajdea calului”, în bani, alții erau obligați să cumpere cai²⁰⁸. În timpul domniei lui Constantin Cantemir sistem înformat că doi sau trei oameni trebuiau să dea un cal domnesc²⁰⁹. Într-un izvod din 20 noiembrie 1690 se arată că o parte din locuitorii satului Turghiceni și-au donat ocinile cămărașului Dumitrașco pentru un cal prețuit la 63 lei, care s-a dat „la Dumitrașco vodă”, ca „rămășiță Neniei din caii ce au fost rînduiți de treaba hanului”²¹⁰.

Așadar, caii strinși din țară pentru domnie reprezentau o dare grea, adeseori locuitorii fiind puși în situația de a-și vinde pământurile pentru a-i face față. În anul 1714 aproape zilnic treceau prin țară „agi și din care veneau cu poruncii de la Poartă și din care erau acolo cu slujbe și făcea (Nicolae Mavrocordat) mari cheltuieli cu dînșii, dăruindu-le cai” și alte cadouri²¹¹.

10. CAII ÎMPĂRĂTEȘTI

Primele indicații despre cereri turcești de cai pentru armată, din Moldova, avem de-abia din timpul domniei lui Gheorghe Ștefan. La 12 martie 1656 acest domn da lui Apostolachi pircălab de Orhei o sește, fostă domnească, pentru șase cai suri, buni, pe care i-a dat „la trebuință împărătească, cînd ni s-a cerut de la împăratul otomanicesc sultan Mahmet o somă de cai pentru trebuința oștenească”²¹².

Dar, în felul acesta nu se puteau satisface toate cererile pentru armatele turcești, care, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, au dezlănțuit cunoscutele războaie în centrul și răsăritul Europei. Nu știm care domn a pretins această nouă contribuție cunoscută sub numele de „caii împărătești”, fiind consemnată de-abia între anii 1685—1691. Poate să fi fost introdusă chiar de Gheorghe Ștefan sau de către unul din urmașii săi. N-ar fi exclus, de asemenea, ca „dajdea calului” să fi urmărit și acest scop. La 8 august 1685 Constantin Cantemir obliga poslușnicii mănăstirilor închinat și neînchinat să dea „caii împărătești”²¹³ sau

¹⁹⁹ D.I.R.A., sec. XVI, vol. III, nr. 173.

²⁰⁰ *Ibidem*, vol. IV, nr. 89 și 127.

²⁰¹ *Ibidem*, sec. XVII, vol. II, nr. 28, 271, 279; vol. III, nr. 46, 79; Bibl. Acad., CXLVI/22; Arh. St. Buc., M-rea Sf. Sava, XXXIX/2; Arh. St. Iași, CCCXII/12 etc.

²⁰² Arh. St. Iași, CCCXXI/11.

²⁰³ D.I.R.A., sec. XVI, vol. III, nr. 137.

²⁰⁴ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 157—158.

²⁰⁵ D.I.R.A., sec. XVI, vol. III, nr. 424; Arh. St. Buc., M-rea Coșula, VII/2.

²⁰⁶ Arh. St. Iași, CCXL/30.

²⁰⁷ Bibl. Acad., CDLII/81; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, p. 41—42.

²⁰⁸ Al. Băleanu, *Documente și regeste moldovenesti*, în „Cercetări istorice”, an VIII—IX (1932—1933), p. 147—148.

²⁰⁹ Arh. St. Iași, CDXII/41.

²¹⁰ *Ibidem*, CCCXXXIX/1, p. 875—877.

²¹¹ Axinte Uricarul, *op. cit.*, p. 155.

²¹² Bibl. Acad., XXII/130; A. Sava, *Documente orheiene*, p. 103—104.

²¹³ Arh. St. Buc., M-rea Socola, VI/4.

bani pentru cumpărarea lor²¹⁴. Banii pentru „caii împărătești“ trebuiau strânși de egumeni de la locuitorii din satele lor și predați tot de ei vistieriei. Circa 28 de poslușnici trebuiau să cumpere un cal sau să plătească prețu' lui în bani²¹⁵. Egumenii mănăstirilor au așteptat însă prilejuri favorabile ca să-și scape oamenii lor de o asemenea obligație, fiindcă dacă plăteau această dare li se deduceau veniturile proprii²¹⁶.

În afară de vecini și poslușnici se pare că darca se plătea și de membrii clerului²¹⁷, ai unor bresle²¹⁸ și chiar de mazii și boieri²¹⁹. În 1714 Nicolae Mavrocordat a trebuit să trimită turcilor 500 de cai²²⁰, iar Mihail Racoviță, în ultima domnie, 300 de cai „pentru treaba oștii“²²¹, iar lui Grigore II Matei Ghica, prin aprilie 1736, i-a venit ordin să dea 400 de cai²²². N-ar fi exclus însă ca boierii să fi fost despăgubiți din banii încasați de la celelalte categorii sociale.

11. DAREA DE GĂINI ȘI ALTE PĂSĂRI

Într-un document din 23 mai 1589 sînt amintiți stolnicii pentru găini. Acestora, Petru Șchiopul le interzicea să intre în satul Strocești al mănăstirii, Sf. Sava^{2,3}. Aceleiași sat Constantin Movilă, la 1 iulie 1608, i-a acordat scutiri asemănătoare, interzicînd „stolnicilor pentru păsări“ să opereze acolo²²⁴.

S-ar înțelege că acești subalterni ai stolnicilor luau pentru bucătăria curții domnești găini sau alte păsări, numai de la țărani. Mai mult nu se poate spune despre noua dare. S-ar părea că a fost o dare temporară, care a existat în vremea lui Petru Șchiopul și a Movileștilor. După ei, nu se mai menționează și s-ar putea presupune că a fost desființată.

12. ANGĂRIA IAȘULUI

La 17 aprilie 1602 este consemnată o dare specială asupra locuitorilor din ținutul Hotin, numită „angăria Iașului“²²⁵, care nici nu mai apare sub o asemenea denumire după această dată. Dacă s-a menținut, după domnia lui Ieremia Movilă, poate că a fost înglobată în așa-numitele dări și angării. Nu este exclus să fi fost introdusă de Ieremia Movilă pentru refacerea Iașului, care a avut de suferit de pe urma campaniei lui Mihail Vitcazul din anul 1600.

13. ALÎMUL

Între anii 1716—1726, deci în timpul ultimei domnii a lui Mihail Racoviță, se constată existența unei dări numită *alim*, plătită de tătarii bucegeni pentru vitele pe care le pășunau la nord de hotarul lor²²⁶. Încasatorii s-au numit alămgii și încasau cîte șase bani de fiecare vită mare: vacă, bou sau cal. Au fost și reclamații împotriva tătarilor care nu voiau să plătească alimul²²⁷.

În concluzie, prin dările de producție și animale, conducerea de stat din evul mediu a urmărit impunerea surselor principale de venit ale locuitorilor, în special a le țărănilor. În general dările n-au fost progresive, adică proporționale

²¹⁴ Paul Mihail, *Documente moldovenești găsite la Constantinopol (1462—1755)*, în „Cercetări istorice“, an. X—XII, nr. 1, p. 108—111.

²¹⁵ *Uricarul*, vol. III, p. 92—98.

²¹⁶ *Ibidem*, vol. V, p. 244—245; Vol. VIII, p. 237—238; Arh. St. Buc., M-rea Socola, VI/6; Mss. nr. 578, f. 102 și 102 v.; M-rea Barnovschi, V/7; N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 421.

²¹⁷ N. Iorga, *op. cit.*, vol. I—II, p. 84.

²¹⁸ Arh. St. Buc., *Achiziții noi*. MMDCLV/2.

²¹⁹ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. III, p. 52—53.

²²⁰ Axinte Uricarul, *op. cit.*, p. 166 și 174—175.

²²² I. Neculce, *op. cit.*, p. 336—337.

²²³ *D.I.R.A.*, sec. XVI, vol. III, nr. 513.

²²⁴ *Ibidem*, sec. XVII, vol. II, nr. 214.

²²⁵ *D.I.R.A.*, sec. XVII, vol. I, nr. 59.

²²⁶ C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 658.

²²⁷ N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 405.

cu cantitatea totală de bunuri de care dispunea fiecare locuitor impozabil. Sistemul s-a caracterizat prin impuneri la sume fixe, dar și pe număr și cantități.

Vistieria nu ținea seama de un minimum necesar pentru întreținerea vieții, care să fi fost exclus de la impunere. Dar caracterul de clasă, cel mai evident, reiese din faptul că dările se plăteau țărănește, de unii, adică cu sume mai mari, pentru aceiași număr de bunuri sau cantități, iar de alții, adică de boieri și mănăstiri, boierește, deci cu sume mai mici. Totodată, un număr de privilegiați au fost scutiți, în parte, totuși ei au deschis și dus o luptă susținută pentru a fi absolviți total.

Dările amintite au lovit greu principalele surse de producție. Au fost oameni care-si tăiau vitele ca să nu plătească văcăritul și cunița, iar proprietarii de vii le lăsau în paragină, fiindcă din toată munca lor ajungeau să rămână chiar datori.

DĂRILE PERSOANELOR NELIBERE

În goana lor nesățioasă după bani, domnii, marii dregători și slujitorii vistieriei au obligat să plătească dări pînă și cea mai nenorocită categorie socială a evului mediu, adică pe robi²²⁶. Primele indicații, sigure referitoare la dările plătite de robi sînt din 5 august 1424, cînd domnul Țării Românești, Dan al II-lea hotărâ ca robii mănăstirii Tismana să fie scutiți „de toate muncile și *dările domniei*”²²⁷. Referindu-ne la Moldova, o indicație carecum asemănătoare, pînă în secolul al XVI-lea, ne dă doar documentul din 8 februarie 1470, cînd Ștefan cel Mare a hotărît ca robul „tătar” Oană să fie „slobod” fără nici o nevoie... să nu dea și să nu plătească nici o dată nimic după dreptul robiilor și al tătarilor, nici coload, nici dare să nu plătească, nici unui boier al său la care va trăi”²³⁰.

Pasajul citat scoate în evidență faptul că robii plăteau dări mai mari decît locuitorii care trăiau „după legea românească”. Prin urmare, alături de țărani și orașeni²³¹ și robii suportau greutățile statului și întreținerea traiului de trîndăvie și lux al stăpînilor.

Documentele din secolul al XVII-lea arată că în Moldova se introdusese o dare pe robi, în afară de obligațiile lor față de stăpîni²³². Din cauză că robii fugeau, la pîngerea proprietarilor, Miron Barnovschi a poruncit slugilor hătmănești, vătavilor și juzilor de țigani „să nu mai meargă și să învâluiască” robii mănăstirești, „nici bir să nu ia de la ei, nici ciubote și nici un venit hătmănesc”, numai călugării aveau dreptul să-i pună la munci și să le ia bir²³³.

Cu toate scutițiile acordate de domn, totuși robii au fost supuși în continuare la plata unor dări către vistieria domnească. Indicații precise în acest sens avem din timpul domniei lui Antonie Ruset, care scutea, la 22 iunie 1677, pe robii mănăstirii Bistrița de dajdea domnească, dajdea hătmănească, de lucrul domnesc, precum și de celelalte obligații fiscale „care vor fi pe alți țigani”²³⁴.

Proprietarii de robi s-au plîns domnului, la 28 octombrie 1696, pentru „robii de moșie”, de „cumpărătură și miluire... că nu-i pot ținea” din cauza dăjdiilor ce se „pun asupra lor de la domnie”, deși erau săraci. Antioh Cantemir a scutit robii de dajdea domnească, hătmănească și de „aducerea la scaun”²³⁵. Totuși, sub alte forme această dajde a continuat să fie percepută de la robi.

La 6 ianuarie 1711 soția lui Dimitrie Cantemir a poruncit unui jude de țigani, anume Constantin, să strîngă „dajdea de pe țiganii ce-s la ceata lui” de fiecare țigan cîte 2 ughi, „însă careii ar fi cu prilej (mai instăriți) să dea mai mult, iar carii ar fi săraci să dea mai puțin”. Doamna insista ca să se strîngă

²²⁶ N. Grigoraș, *Robia în Moldova*, în „Anuarul” Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, tom. IV (1967), p. 70—76.

²²⁷ *D.I.R.A.*, sec. XIII, XIV, XV, nr. 365.

²²⁸ *Idem*, A. Moldova, sec. XIV, XV, vol. I, nr. 439.

²²⁹ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 409 și urm.

²³⁰ *Bibl. Acad.*, LXXXIV/199 (1627, mai 6).

²³¹ *Arh. St. Buc.*, M-rea Sf. Sava, XXXI/4.

²³² *Ibidem*, XXX/16.

²³³ N. Iorga, *op. cit.*, vol. V, p. 96—97.

mai curînd banii și să fie aduși la domnie, împreună cu răsurile „pe obicei”. Țiganii străini trebuiau, de asemenea, să plătească dajde²³⁶.

S-ar părea că darea de doi ughi pe cap de rob, existentă în timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, să fie aceea care s-a numit „țigănarit”, amintită în anul 1713. Nicolae Mavrocordat „numai odată” a încasat — scrie un cronicar — „țigănaritul, pentru o nevoie cu au avut atunci, eară apoi n-au mai scos țigănaritul și earăși au legat cu băstăm ca să nu mai scoată”²³⁷.

În actul de desființare a „țigănaritului” (1 iulie 1714) se arată că darea se încasase „a o nevoie a țării”²³⁸. Mihail Racoviță n-a ținut seama de hotărîrea înaintașului său și în anul 1725 a încasat „țigănarit, de tot țiganul cite doi ughi, dar apoi... au făcut legătură să nu mai dea”²³⁹. Actul de desființare al țigănaritului din 21 octombrie 1725 și de care urmașii lui Mihail Racoviță n-au ținut seamă, recunoaște că „acest obicei” a fost „izvodit mai dinainte vreme... pentru slăbiciunea țării”. Totuși, susținea el, deși țara era la cumpănă din cauza oștilor și a jafurilor, văzînd plîngerile boierilor și ale mănăstirilor că le fug țiganii, s-a gîndit că „acest obicei, izvodit de o samă de vreme incoace, să nu mai fie”. Mihail Racoviță afirmă că a reintrodus darea numai din cauza nenorocirilor abătute asupra țării, ca jafuri de oști străine, „prăzi și robii” și a multor datorii. Ca să poată „ridica poruncile stăpînilor” — adică ale turcilor și neavînd de unde mai lua și cu „ce chivernisi” a hotărît să încaseze din nou țigănarit. Cînd s-a hotărît să-l desființeze a pretins că nu a voit să mențină un obicei, care nu era de „folos pămîntului” și domnilor; în schimb, robii domnești și cei hătma-nești aveau să fie „cu dajdea lor, cum au avut obicei”²⁴⁰.

Țigănaritul propriu-zis, condamnat vehement de boieri și mănăstiri, lovea în veniturile lor. De aceea ei au luptat să-l desființeze și nu ca să crecze condiții mai bune de viață robilor.

Grigore II Matei Ghica a respectat puțin timp măsura lui Mihail Racoviță²⁴¹, fiindcă se pare în 1732 sau în 1733, a „scos și pe țigani hîrtii grele”²⁴². Așadar, noul domn n-a fost într-una nimic împiedicat de hotărîrea înaintașului său și nu s-a înspăimîntat nici de blestem.

Robii domnești, pe lingă dajdea plătită domnului²⁴³, scoteau aur din nisipurile din care plăteau anual „ca bir soției domnitorului, patru ocale de aur”²⁴⁴.

LES IMPÔTS EN MOLDAVIE DE LA FONDATION DE L'ÉTAT JUSQU'EN 1741 (III)

Résumé

L'auteur a continué la recherche des obligations fiscales des habitants de la Mo'davie pendant le Moyen Age. On a déjà souligné que ces impôts, très nombreux, affectaient les principales sources de revenu des habitants, surtout des paysans; les catégories sociales privilégiées étaient exemptées des impôts ou, s'ils payaient, les sources étaient petites.

On a aussi remarqué que les impôts de cette période n'ont pas été proportionnels à la quantité de biens dont disposait chaque habitant imposable, les sommes imposées étant préétablies.

Au Moyen Age, la trésorerie de l'Etat a imposé un minimum de biens nécessaires à chaque habitant. Les impôts pendant cet âge ont nui aux principales sources de production.

²³⁶ Melchisedec, *Cronica Hușilor*, p. 80.

²³⁷ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, vol. III, p. 120—121.

²³⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 100.

²³⁹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 298—299.

²⁴⁰ „Buletinul Ioan Neculce”, fasc. 2 (1922), p. 305—307; N. Iorga, *op. cit.*, vol. V, p. 103.

²⁴¹ I. Neculce, *op. cit.*, p. 304.

²⁴² *Ibidem*, p. 317.

²⁴³ N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. I, ed. a II-a, p. 103.

²⁴⁴ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 103.